

Benedek Árpád¹

I. Nemzetközi partnertalálkozó tervezett programja

„Gyermekjáték az egészség”/ „Health is child’s play!”

„Ugráljunk, mint a verebek”

Nagyvárad 2024. 10. 11-13.

Kompetenciafejlesztés – természetes mozgáskultúra

Napjainkban a játék új értelmet kap az egykori játék fogalommal szemben. Mint fogalom, másképp tekinthetünk rá úgy szociális, társadalmi vagy akár tudományos szempontból is. A játék egy örök fogalom, amely az emberi élet óta létezik különböző formákban. Egy örökös változásban él időkorszakainkhoz alakulva. Különböző formáival találkozhatunk a szakirodalom számos alkotóinak írásaiban, változó szempontok megközelítésében. Minden irányzat lejegyzéseiben más szempontok alapján beszélnek a játékról. Ezek lehetnek pszichológiai, szociológiai, néprajzi, oktatási, művészeti vagy akár irodalmi írások is. Néprajzi szempontból megközelítve, a játék – a népdal, a néptánc, a hangszeres népzene, a népművészet tárgyalókői tevékenységeinek mintájára – a népi kultúrában egy olyan funkcionális szerepet tölt be, amely meghatározza kisebb, nagyobb közösségek formálódását, szocializálódását. Amennyiben visszatekintünk a falusi gyermekek életében megjelent játék fogalmára, első hallásra azt mondanánk, hogy a játék a gyermekek számára egy feltétel nélküli szabad tevékenység, egy olyan lehetőség amely mozgásigényeiket természetes módon tudja kielégíteni. Ez önmagában máris cáfolandó, hiszen a népi játék számos szabályrendszerrel rendelkezik, amelyet a gyermekvilág aktív használat során folyamatos formálódásnak vetett alá. Ez hozta létre a vidékenként többé-kevésbé eltérő változatok sokaságát. Ezek a változatok néha egy-egy dallam variációban, vagy szöveg eltérésben jelennek meg, amelyet az írásbeliség rögzített számunkra. A játék alapvető része a mozgás is, amely a játékszabályoknak megfelelően alkalmazkodik a tartalomhoz. Ez a rend,

¹ drd. Benedek Árpád – végbizonyítvánnyal rendelkező hallgató, Debreceni Egyetem, Történelem és néprajz doktori iskola – Néprajz program, Gyermekélet és folklórjának változása Biharban. Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem – Táncművészeti szak társult oktatója – Kolozsvár, Partiumi Keresztény Egyetem – Tanársegéd – Nagyvárad.

rendszer az egykori játékkultúrában, egészséges módon és természetes formában igazította és fejlesztette a gyermekek mozgásvilágát, egyensúlyérzékét. Természetesen a játék kultúrában nincsenek olyan lényeges eltérések a változatokban, mint akár a táncban vagy a népzében, ezért nem különböztetünk meg dialektusokat, ellenben a szöveg vagy a dallam sokszínű változatai a sokféleségről tanúskodnak, amelyeket kiváltképpen a mai organizált játékoktatásban figyelembe kell venni.²

A néprajzkutatók a 19. század utolsó harmadában jöttek rá, hogy a népi játékokban a nemzeti identitás és a nemzeti sajátosságok kiemeltképpen felfedezhetők. Ezen időszak után a pedagógusok valamint gyermekpszichológusok nagyobb érdeklődéssel fordultak a népi gyermekjátékok gyűjtései felé. Ennek a folyamatnak a kialakulásában, nagy szerepe volt a *Magyar Nyelvőr* című folyóiratnak, amely minden számában közzétett néhány leírást. 1872-ben látott napvilágot a *Magyar Népköltési Gyűjtemény I.* kötete, amely már magát a játékot is magában foglalta. Mindezek az objektív és szubjektív körülmények azt eredményezték, hogy kisebb-nagyobb mennyiségű gyermekjáték anyagot tartalmazó, esetenként néprajzi értékkel bíró, gyűjtemények jelentek meg. Ezt követően gazdagságával és igényességével kimagasló gyűjtemények közé tartozik Kiss Áron *Magyar gyermekjáték gyűjtemény* (1891) című kötete, vagy akár a későbbiekben Kodály és Bartók munkája *A Magyar Népzene Tára I. – Gyermekjátékok*. Az említett kiadványok mellett számos, értékes gyűjtemény látott napvilágot, amelyek együttesen segíthetik a mai pedagógusok munkáját, amikor a játékot már nem kizáróképpen a gyermekek szabad tevékenységeként alkalmazzák az oktatásban, hanem organizált módon, funkcionális szerepet gondolva azok hasznosságára. Itt, kiemelt módon tekinthetünk a gyermekek mozgásigényeire, és azok egészséges, hasznos koordinálására. Az oktatásban a népi gyermekjáték mozgalom mondhatnánk, hogy a *rivivere* korszakát éli, hiszen az oktatási intézmények valamint kultúrával és neveléssel foglalkozó civil szervezetek, Alapítványok tevékenységi köreiben kiemelkedő szerepet töltenek be azok a pedagógusképzések, valamint csoportos tevékenységek, ahol a népi gyermekjátéké a főszerep.

Ezek a megállapítások azt bizonyítják, hogy a népi kultúra, és ezen belül a népi játék egykori személyiség és kultúraformáló szerepe ismét elismerésben részesül az új, modern játéktárak mellett.

A népi játék szerepe a mai társadalom számára egy komplex fogalom kell, hogy legyen, ahol az egykori és mindenkori természetes funkcióját szemelőt tartva, a gyermek vagy akár a felnőtt azért játsszon, hogy jól érezze magát.³ Mindezek mellett egy olyan fontos

² Lázár 2002. 19-21.

³ Lázár 2002. 21.

szerepet is betölt, amelyet a mai modernkor által kínált digitális játékok nem tudnak kihelyettesíteni. Az élmények megélése egy egészségesebb és boldogabb társadalmat tud biztosítani a jövő számára. A játék során kisebb-nagyobb közösségek alakulnak ki, ahol a társas viszonyok örökrend szerinti fejlődése is megnyilvánul.

Kodály szerint nagyon fontos a zenével és a zenére való nevelés. Az énekes játékok során nemcsak a zene iránt való érdeklődést tudjuk felkelteni, hanem az énekes játékok sokoldalú személyiség fejlődésre is rendkívüli jó hatással vannak, melynek során kialakul a reális önszabályzó rendszerük. Az érzelmi hatás az éneklés és mozgás közben érzékelhető, amely a fegyelmező szerep mellett az egymásra való figyelmet is megerősíti.

Az énekes játékokat többnyire mozgás kíséri, amely komplex összetevői, mint például a járás, ritmus, cselekvés, tartalom, próza többszöri ismétlés utáni összekapcsolása, logikus gondolkodásra készíti a játszó gyermeket. A játék a gyermek számára egy önzetlen örömforrás, miközben a pedagógus egy irányítási eszközként tudja alkalmazni a munkája során. A játéktárban, az énekes játék a „jó” és a „szép” fölötti örömezt tudja kiváltani, ami egyben egy feloldó erőként tud funkcionálni a kudarc, vagy kisebb-, nagyobb hibák fölött. Ezáltal minden játszó embernek esélye van arra, hogy megélje a játék által nyújtott katarzis élményt.

Gyermeink természetes fejlődését, még mindig az énekes játékok sokasága tudja a legjobban fejleszteni, hiszen a zenei anyanyelvet, és a hozzá tartozó mozgáskultúrát semmilyen üzleti játék nem képes kihelyettesíteni. A legkisebb korban a kapcsolatteremtés az őt körülvevő világgal történik, ellenben négy-öt évesen már a játékok által a társas kapcsolatok kialakulásának kezdete indul el. Ennek az életkornak a játékrepertoárjához már hozzá tartozik az a szabályrendszer, amely segít beilleszkedni a társadalomba. Ekkor a szocializálódás másik szintjére képesek lépni gyermekeink. Itt a szabályok betartása, elfogadása, alkalmazása egy társadalmi tényezőként jelenik meg, melynek vonatkozásai a tevékenység eszenciáját foglalja magában.

A népi gyermekjátékok valamennyi típusa kimondottan képes szolgálni ezt a célt.

A *körjátékok* olyan szociális helyzetet tudnak teremteni, amelyek nagymértékben befolyásolják egy közösségbe való beilleszkedést vagy alkalmazkodást. A játék szabálya vagy folyamata rá készíti a játszó gyermeket, hogy testi kontaktust teremtsen társaival, hiszen a mellette álló gyermekek kezét meg kell fogja. Mindezek mellett alkalmazkodnia kell társaihoz. Ritmikai ráhangolódást igényel társaival szemben, valamint a térforma betartásai is egy közös feladat. A feladatok végrehajtása által egy olyan biztonságérzetet nyújt a gyermek számára, amely könnyebbé teszi egy új közösségbe való beilleszkedését. Ügyességét, kreativitását az

ügyességi játékok rendszeres alkalmazása kiváltképpen fejleszti. A *vonulósos* illetve a *bújós játékok* segítségével, egy kisebb-, nagyobb játzó csoport felméri azt a terepet, ahol biztonságban végre tudja hajtani a kitűzött játékot, valamint megtanul társával, vagy társaival együtt működni. A legnagyobb szociális érzékenységgel talán mondhatjuk, hogy a *párválasztó játékok* bírnak, mivel ez a játék folyamat egy komplexebb és személyesebb tevékenységet igényel. Itt kiemeltképpen tud érvényesülni a párválasztásnak az örök rend szerinti fejlődése. Ennek alkalmazása megtanít minden embert a szocializálódás legmagasabb fokára, az együtt élésre.

„Az újabb lélektan meggyőzően fejt ki, hogy a nevelésben a három-hét éves kor sokkal fontosabb a következő éveknél. Amit ez a kor elront vagy elmulaszt, később helyrehozni nem lehet. Ezekben az években eldőlt az ember sorsa jóformán egész életére.”⁴

⁴ Kodály 1982. 94.

Irodalomjegyzék:

Bartók Béla és Kodály Zoltán 1951 *A magyar népzene tára I. – Gyermekjátékok*. Budapest: Zeneműkiadó vállalat

Gazda Klára 2008 *Gyermekvilág Esztelneken - Néprajzi monográfia*. Budapest: Ős-kép kiadó

Kádár Annamária 2012 *Az érzelmi intelligencia fejlődése óvodás- és kisiskolás korban*, Kolozsvár: Ábel Kiadó

Kodály Zoltán 1964 *Visszatekintés – Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok I.*, Budapest: Zeneműkiadó vállalat

Lázár Katalin 2002 *Gyertek, gyertek játszani I.*, Budapest: Eötvös József Könyvkiadó

Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes 1972 *Gyermeklélektan*, Budapest: Gondolat Kiadó